

Italien på 70-talet

Artiklar ur *Fjärde Internationalen, Mullvaden och Internationalen*

Innehåll

Inledning.....	1
Italien: Arbetarråd på Fiat	2
Den italienska arbetarrörelsens tillbakagång.....	4
Den italienska krisens motsägelser	8
Mitt i den italienska krisen – Vänstern rasar samman	25

Inledning

Under åren 1969-70 genomgick Italien en klasskampsvåg som saknade motstycke i resten av Europa: strejker, fabriksockupationer, demonstrationer avlöste varandra. Händelserna i Italien under dessa år brukar liknas med maj -68 i Frankrike med den skillnaden att kampen fortsatte månad efter månad (man brukar därför tala om ”rullande maj”).

Den militanta arbetarkampen yttrade sig också i kraftig tillväxt av den ”revolutionära vänstern” i Italien, vars största organisationer kom att organisera 10000-tals militanter. Men till slut orkade man inte längre fortsätta på detta sätt, arbetarkampen avtog, många militanter tröttnade och lämnade rörelsen. Detta visar att ”extremvänstern” trots sin närmast spektakulära tillväxt och stora framgångar åren 69-70 också hade stora svagheter, i synnerhet politiskt, men även organisatoriskt – man kunde inte konsolidera sina ställningar och man kunde inte formulera en framgångsrik strategi anpassad till de förändrade betingelserna.

Artiklarna nedan handlar om den italienska vänsterns nedgångsperiod 1971-77.

Lästips

Tobias Abse: [Palmiro Togliatti - Stalins lojale tjänare](#) (den ”legendariske” italienske kommunistledaren)

Tobias Abse: [Leopardens triumf - vad händer i Italien](#) (i början av 1990-talet)

[Zenit om Italien 1970-72](#) (Mest om *Il Manifesto*)

[Il Manifesto. Teser och analyser av den radikala vänstern i Italien](#)

[Lenins partiuppfattning: Från grupper till parti, 1895-1912](#). Bok som härrör från italienska vänsterorganisationen *Avanguardia Operaia* (publicerades på svenska av Förbundet Kommunist). I en efterskrift diskuteras den italienska ”extremvänsterns” utveckling.¹

¹ I Sverige inspirerades *Förbundet Kommunist* av de italienska händelserna och särskilt av den italienska organisationen *Avanguardia Operaia* – publiceringen av boken om Lenins partiuppfattning är ett uttryck för detta.

Även *Zenit*-gruppen intresserade sig för Italien, men då främst kretsen kring tidskriften *Il Manifesto*. I tidskriften *Zenit* publicerades material som härrörde från flera av *Il Manifestos* mest kända företrädare, bl a Rossana Rossanda och Lucio Magri. Dessutom gav man 1971 ut boken *Il Manifesto*, med artiklar och dokument från denna strömning.

I Sverige fick inte den ”rullande maj” i Italien den uppmärksamhet som den förtjänade. De svenska maostalinisterna ignorerade i stort sett helt Italien (förmodligen till stor del beroende på att de i Italien inte kunde hitta några lämpliga ”broderpartier”). Inte heller Vänsterpartiet visade något större intresse för Italien.

Ur *Mullvaden* 9-1972

Italien: Arbetarråd på Fiat

Under den kongress som Fjärde Internationalens italienska sektion höll nyligen, intervjuade Alain Krivine en italiensk kamrat som varit aktiv under arbetarnas kamp i Turin. Raffaele Ivani arbetar på Fiat, och är delegat och medlem i kommittén i Metallförbundet CGIL (fackförening som kontrolleras av IKP – Italienska Kommunistpartiet). Han berättar här om de erfarenheter man haft av de arbetarråd som uppstod i kampen.

Vi har hört en hel del om baskommittéerna på Fiat. Kan du berätta lite om dom?

Under striderna 1968-69 utbröt spontana strejker i verkstäderna. Fabrikens omfattning (65000 arbetar i Mirafiori) och arbetarnas militans gjorde att strejken i verkstad 32 snabbt spred sig i sektorn för mekaniska konstruktioner. Krav restes om arbetsvillkoren (hetta, oväsen etc.) . Det var då man blev medveten om behovet av samordning. En önskan att stanna kvar i fabriken under strejken och att gå från fabrik till fabrik uppstod. Detta var en ny kamptechnik för Fiat-arbetarna. Redan från början valde arbetarna sina delegater inte genom allmänna val utan genom att man helt enkelt tog ut de mest militanta av sina kamrater. Vid denna tidpunkt började fackföreningarna att slå larm. De var då mycket svaga i fabriken (14000 arbetare). För de 65 000 arbetarna personifierades fackföreningen av 20 medlemmar i den interna kommissionen, vilka var betalda av cheferna på en permanent grund. Fackföreningen var fullständigt okänd och utan trovärdighet för basen. Sedan försökte den "lugna" arbetarna. Men i varje verkstad skapades råd med samma organisering som vid Nebiolo. Mellan 800 och 1000 delegater valdes och de träffades varje lördagseftermiddag. Fram till slutet av 1969 ingrep inte fackföreningsledarna (interna kommissionen) eftersom de inte kunde göra det. De nöjde sig med vänsterdemagogiskt käbbel på arbetarnas möten.

Hur var det möjligt för fackföreningarna att få större kontroll över kommittéerna mot slutet av 1969?

Fackföreningarna spelade en viss roll på de 800 delegaternas möten, eftersom bara de kunde garantera en samordning över hela fabriken. När kampen avtog, försökte de hindra dessa möten och i stället ha möten med olika skift eller produktionssektorer, genom det gamla tricket "söndra och härska". De spontanistiska grupperna (Lotta Continua och Potere Operaio) har objektivt sett hjälpt dem i denna process genom att förneka delegaternas roll. Under ett möte mellan studenter och 300 delegater på fakulteten för Arkitektur förklarade t.ex. Sofri, Lotta Continuas ledare, att "delegaterna" var en kränkning av arbetarnas autonomi och att fackföreningarna och cheferna var likadana. Detta resulterade i ett flygblad som sade att de som strejkade hade rätt därför att de kämpade mot cheferna, men att de som inte strejkade också hade rätt därför att de kämpade mot fackföreningarna. Fackföreningarna och cheferna var samma sak. Man skulle enbart stödja spontana strejker. Idag är deras inflytande bland delegaterna och arbetarna av noll och intet värde utom i kaross-sektorn. De spontanistiska absurditeterna, avsaknaden av en revolutionär styrka som kan förklara rådets roll och den temporära nedgången i kampen har gjort det möjligt för fackföreningen att använda sin apparats styrka och att samla en majoritet av delegaterna kring sitt perspektiv. De andra delegaterna, mycket militanta men inte speciellt politiserade, har blivit demoraliserade.

Detta framhäver nödvändigheten av att alltid stödja politisk skolning under kampen.

Hur är läget på fabriken nu ?

Alla delegater är fackföreningsmedlemmar och nya delegater blir det snabbt. Tre strukturer existerar: av de 650 delegater som fortfarande väljs av arbetarna efter sektor eller produktionsområde, har de flesta underordnat sig repressionen. Bredvid dessa finns 350 officiella fackföreningsrepresentanter, 25% av dem nomineras av fackföreningen, resten väljs. På en tredje nivå finns det en exekutivkommitté bestående av 120 halvpermanenta medlemmar, betalda av cheferna, vilka teoretiskt väljs av fackföreningsdelegaterna och andra delegater, men i praktiken av delegaterna på fackföreningsmöten. Arbetarrådet spelar således ingen roll längre. De möts inte utan tillåtelse från fackföreningen, och denna har återfått kontrollen över fabriken. Endast omkring 20 delegater kämpar för att behålla de gamla fördelarna, men inte ens de är samordnade.

Vilka politiska slutsatser kan man dra av dessa erfarenheter?

Vi har sett nödvändigheten att strukturera den revolutionära tendensen i fackföreningarna så att dessa 20 delegaters aktivitet kan samordnas och att "likrikta" avantgardet genom permanent politisk propaganda i vår fabriksbulletin, den *Röda Mullvaden*.

Vårt syfte är att återskapa villkoren för kampen. Vi har sett autonoma basstrukturer enbart kan skapas i kampperioder. När kampen avtar står endast de mest politiserade arbetarna redo att leda en permanent politisk aktivitet. Detta ställer problemet att bygga ett revolutionärt parti i förgrunden, vilket ensamt kan garantera en permanent politisering av fabriken. Det är detta parti vi håller på att bygga.

Ur *Fjärde Internationalen* nr 6 (1/1972)

F. Marchi

Den italienska arbetarrörelsens tillbakagång

Efter tre års masskamp som såg arbetare, studenter och delar av småbourgeoisin mobiliseras till kamp för bättre levnadsförhållanden, har tendensen de senaste månaderna förändrats i Italien. Efter att ha tvingats till defensiv längre än någon kunde tro och i stor utsträckning tvingats acceptera arbetarklassens och de folkliga skiktens krav, har bourgeoisin övergått till en kraftfull offensiv för att uppnå en stabilisering – om än bara ofullständig – av situationen.

Naturligtvis kvarstår många ljuspunkter. Om än i mindre utsträckning än tidigare år fortsätter studentkampen att slå mot universitetet. Stora delar av arbetarklassen gör inte bara våldsamt motstånd mot alla försök att återupprätta ”ordningen” på fabrikerna utan tar i vissa fall upp en kamp för ytterligare mål. Man kunde dessutom förutse att en så bred rörelse som den 1968-70 inte skulle gå tillbaka helt plötsligt utan i stället komma in i en nedåtgående rörelse där kampen i viss utsträckning fortsätter.

Även om vi måste ta hänsyn till situationens olika och motsägelsefulla aspekter och komma ihåg att förutsättningar som kan utgöra grunden för ett återupptagande av arbetarklassens offensiv fortfarande finns, är det dock nödvändigt att göra en slutlig värdering av den nuvarande perioden. Och den enda möjliga slutsatsen är att arbetarrörelsen i stort sett har gått in i en defensiv fas.

Den grundläggande orsaken till denna omkastning av utvecklingen är det faktum att arbetarrörelsens traditionella organisationer (de kommunistiska och socialistiska partierna tillsammans med fackföreningarna) i stort sett har lyckats hindra rörelsen från att skörda de frukter som den var stark nog att ta från bourgeoisin. Dessa organisationer lyckades förhindra att den ekonomiska rörelsen – vilken spontant tenderade att anta politisk karaktär – utvecklades till en mer medveten politisk offensiv, som kunde störtat regimen, om än inte det borgliga systemet, in i en kris.

När spänningarna var som starkast, när de breda massorna skulle förstått innebörden av paroller om en arbetarregering, riktade vänsterpartierna och fackföreningarna istället in rörelsen på krav om reformer av center-vänster regeringen, reformer den utlovat redan i regeringsprogrammet när den bildades 1962 och som den inte lyckats genomföra. Under massrörelsens tryck inträdde center-vänster regeringen i en dödlig kris. Den lamslogs fullständigt och hindrades ännu en gång från att tillfredsställa de folkliga skiktens mest elementära krav, genom att åtminstone ge intryck av att den hade för avsikt att genomföra reformer.

Masstriderna denna treårsperiod förlorade alltså slutligen sin energi, medan massorna väntade på ett kvalitativt språng till den politiska nivån – ett språng regeringens vänsterflygel inte kunde ta och de vänsteroppositionella grupperna inte kunde tvinga fram.

Den traditionella vänsterns oförmåga att ge rörelsen det politiska utlopp den krävde ledde å andra sidan till en plötslig tillväxt av den yttersta vänstern. Radikaliseringen av unga studenter och arbetare var naturligtvis inte en uteslutande italiensk företeelse. Men i Italien mer än på något annat håll mötte de internationella krafter som frambringade radikaliseringen ett behov från de djupa leden, ett politiskt uttrycksbehov som ibland omfattade mycket breda folkliga skikt.

Jag behöver bara nämna några episoder för att ge ett intryck av den yttersta vänsterns möjligheter. Demonstrationerna i Milano vintern 1969 – 70 ledda av den utomparlamentariska vänstern hade exempelvis mer än 50.000 deltagare, fler än PCI (Partito comunista italiano – Italienska kommunistpartiet) lyckats mobilisera på tjugo år. Ett annat exempel är ökningen av den yttersta

vänsterpressens spridning, som slutligen lett till uppkomsten av en daglig tidning (*Il Manifesto*) med en upplaga på 78.000 exemplar. Vi kan också nämna demonstrationerna i december 1970 där yttersta vänstern fick ut hundratusentals aktivister på gatorna.

Men medan den yttersta vänstern som helhet lyckades dra fördel av den ökande klyftan mellan massrörelsen och vänsterns traditionella organisationer, visade den sig icke desto mindre oförmögen att samla upp rörelsens avantgarde och ge massorna ett verkligt politiskt alternativ. Den yttersta vänstern växte faktiskt själv fram sida vid sida med massrörelsen, upptog och uppförstorade alla dess karaktäristiska drag av spontant raseri och föll slutligen oftast själv offer för den mest rabiata ultra-vänsterismen. Den splittrades i ett tusental rivaliserande grupperingar, som inte endast var oförmögna att genomföra en förening utan även att upprätta ett minimum av enhet i handling.

Än en gång ledde avsaknaden av massornas leninistiska politiska ledarskap, avsaknaden av ett revolutionärt parti, till att breda skikts ansträngningar och kamp rann ut i sanden. Fångade mellan överspända ultravänsterister och reformister som var oförmögna till reformer, började massrörelsen långsamt förlora energi och uppvisa tecken på sviktande självförtroende.

De första tecknen på en omkastning av utvecklingen framträdde efter de stora studentdemonstrationerna i december 1970 som jag redan nämnt. Efter dessa har inte någon större studentmobilisering ägt rum. Dessutom har den kamp som fortsatte på olika skolor och universitet börjat anta en inskränkt studentkaraktär, en opolitisk ton och ta upp konservativa paroller. Arbetarklassen ställdes inför en växande arme av arbetslösa. Denna bildades ursprungligen genom den otillräckliga tillgången på arbetstillfällen för ungdomen som kom ut på arbetsmarknaden och växte sedan genom avskedanden.

Ökande arbetskostnader skapade en svår situation för småindustrin med låg produktivitet. Vissa företag började slå igen och avskeda sina anställda. De stora industrisammanslutningarna, som kunde absorbera de högre arbetskostnaderna genom nyinvesteringar och höjd produktivitet, mötte svårigheter på världsmarknaden på grund av den ökande interimperialistiska konkurrensen och var ovilliga att genomföra sina tidigare investeringsplaner. Detta har ännu inte lett till massiva avskedanden i de stora företagen, men det har medfört anställningsstopp och arbetstidsförkortningar. Den industriella produktionen som stagnerade vid årets början, har upplevt stora successiva nedgångar jämfört med samma månader förra året. Arbetarnas viktigaste vapen, strejken, börjar förlora sin effektivitet i ett läge där arbetsköparna vill producera mindre.

För första gången fick en generalstrejk, utsatt av de tre största fackförbunden till den 7 april, även om den vann masstöd, dock ett klart minskat gensvar. Den som vill mäta skillnaden mellan rörelsen i dess uppåtstigande fas och vid början av dess nedgång kan göra det genom att jämföra resultaten av generalstrejkerna den 19 november 1969 och den 7 april 1971.

I november 1969 drog arbetarrörelsen med sig småbourgeoisin. I de stora städerna stängdes inte bara alla fabriker utan också affärerna, kaféerna, restaurangerna och t.o.m. de minsta serviceinrättningar deltog i strejken. Redan dagen före strejken stod det klart att den 19 november skulle bli en kritisk vändpunkt, där massorna skulle visa sin beslutsamhet att utkämpa en hård kamp för bättre levnadsförhållanden. Det massiva deltagandet i strejken avslöjade dessutom kampens allmänna, dvs. dess politiska karaktär. Resultatet av strejken den 7 april var helt annorlunda. Småbourgeoisin var nästan helt oberörd, i synnerhet utanför den industriella triangel som bildas av Milano, Turin och Genua. Stora delar av tjänstemännen i de större fabriker arbetade som vanligt. Till och med vissa arbetare deltog inte i strejken, särskilt i små och medelstora industrier men också i stora företag.

Omkastningen av utvecklingen resulterade snabbt i en förändring av småbourgeoisins politiska inriktning (som gick åt höger i valet den 13 juni)¹. Det fascistiska MSI (*Movimento sociale italiano* – Italienska sociala rörelsen) förstärkte sina positioner i valet och representeras inte längre bara av professionella banditband.

I detta läge av nedgång för rörelsen inledde bourgeoisin sin motoffensiv. Den har två huvudmål – att återupprätta ”ordningen” på fabrikerna och i landet samt att bilda en regeringsduglig regering.

Som jag redan sagt, bildades en center-vänster regering i Italien 1962. Den var ett resultat av en koalition mellan fyra partier: de Kristliga Demokraterna, PSI (*Partito socialista italiano* – Italienska socialistpartiet), PSDI (*Partito socialista democratico italiano* – Italienska demokratiska socialistpartiet, resultat av en utbrytning från PSI 1949) och PRI (*Partito repubblicano italiano* – Italienska republikanska partiet). Denna koalition lyckades man skapa efter många års ansträngningar och inte utan öppna sammanstötningar (1960 förhindrade gatustrider ett försök att bilda en extremt högerinriktad regering).

Den nya regeringen föreslog ambitiösa reformer. Italien hade då övervunnit sin relativa underutveckling och blivit ett utvecklat kapitalistiskt land. Center-vänsterns projekt baserades på idén att de resurser denna höga utvecklingsnivå skapat gjorde det möjligt att låta en del av arbetarklassen – den som influerades av PSI – delta i den borgliga statens skötsel. De trodde att detta kunde göras genom att erbjuda massorna bättre utbildning, genom byggandet av billiga bostäder för lågavlönade, genom en skattereform och genom att göra slut på den värsta fattigdom och ojämlikheten.

Men dessa projekt visade sig mycket snabbt vara ogenomförbara. Ett starkt motstånd från bourgeoisins mera konservativa delar, ekonomiska svårigheter och recessionen 1963-64 liksom det faktum att kommunistpartiets styrka fortsatte att växa trots regeringens löften, allt detta hindrade regimen från att utveckla och genomföra ett sammanhängande politiskt program. Den av regeringen skisserade femårsplanen, som skulle lösa det italienska samhällets allvarligaste problem, stannade kvar på pappret. Arbetarklassen och de folkliga skikten insåg mycket snart att reformerna inte skulle komma till stånd och de inledde en kamp som också drevs på av den pågående radikaliseringsprocessen i internationell skala.

Återupptagandet av kampen tillspetsade motsättningarna inom regeringen. PSI och de kristliga demokraternas vänsterflygel vidhöll att det som hände visade just på nödvändigheten att påskynda reformprogrammet. De försökte kompensera bristen på stöd för sitt politiska program från PSDI, PRI och de kristliga demokraternas högerflygel genom ett närmande till fackförbunden och kommunistpartiet. Regeringens högerflygel ansåg å andra sidan att eftergifter åt en uppåtstigande massrörelse var bedrägliga. Den orienterade sig mot en repressiv politisk linje och sökte förbundna bland den yttersta högerns partier. Under massrörelsens tryck tvingades man genomföra åtgärder, som medförde oönskade risker. Resultatet blev att regeringen, som kastades mellan de motsatta tendenserna, förblev oförmögen till alla praktiska åtgärder under hela treårsperioden 1968-71 och överlevde från den ena dagen till den andra utan att kunna ta några egna initiativ. (Och detta faktum ökar den italienska vänsterns ansvar för sitt misslyckande att ge kampen dess objektivt möjliga politiska utlopp.)

Men den politiska situationens förändring tyder på att den redan långt framskridna krisen inom center-vänstern kommer att bryta ut öppet inom en inte alltför avlägsen framtid, Inom den

¹ Se artikeln ”Elections show increased Fascist danger” (Valen visar den ökade fascistiska faran) i *Intercontinental Press*, 5 juli, 1971, sid 625.

närmaste tiden kommer styrkeförhållandet att mätas av två politiska tester, vars resultat kommer att bli avgörande för vilken väg dilemmat skall lösas. Den ena är valet av en president som skall väljas för en sjuårsperiod vid ett gemensamt sammanträde med den lagstiftande församlingen den 9 december.² Den andra är folkomröstningen om avskaffandet av skilsmässoförbudet i Italien.

Som förberedelser för dessa tester har ”stora manövrer” börjat inom partierna. Det kristliga demokratiska partiets Consiglio Nazionale (Nationella Råd) hade ett möte i slutet av september. Sekreteraren Forlani förde fram högerflygelns politiska linje och föreslog ett valsysteem för partiet, som skulle utestänga vänsterriktningen från ledningen. Den nuvarande utrikesministern Moro svarade att man hade gjort ett klart uttalande mot skapandet av ett ”block för lag och ordning” och en högervridning av regeringen. Några dagar senare hade PSI:s Centralkommitté ett möte. Den bekräftade på nytt politiken för en ”mera utvecklade jämvikt”, dvs. perspektivet att samarbeta med fackförbunden och på längre sikt med PCI. Den försvagade rent socialdemokratiska riktningen knuffades åt sidan.

Men det återstår att avgöra kampens utgång. Vem skall bli ny president och varifrån skall han få sina röster? På grund av de allvarliga konflikterna inom det härskande blocket verkar det inte troligt att regeringspartierna lyckas ena sig om en gemensam kandidat. De kristliga demokraternas högerflygel är ute efter att välja sin egen kandidat med högerpartiernas stöd, medan regeringens vänsterflygel kan räkna med kommunistpartiets stöd för att välja en vänsterkatolik eller en socialist. Köpslagan om kandidaterna pågår bakom kulisserna i alla partierna, både de i regeringen och de i opposition.

Den regeringskris som kommer att framträda omedelbart efter presidentvalet blir uppenbarligen en svårlöst kris, eftersom den del av det nuvarande blocket som knuffas undan i valet sannolikt inte blir benägen att delta i den nya regeringen.

De kristliga demokraternas högerflygel använder sig också av folkomröstningen om skilsmässan. Denna kommer att med – föra regeringsblockets sönderfall och ett objektiva förbund mellan de kristliga demokraterna och fascistpartiet, som också är emot skilsmässor. Regeringens vänsterflygel och PCI har gjort allt för att förhindra att folkomröstningen äger rum, men det verkar mer och mer troligt att de inte kommer att finna något sätt att undvika den. Och om folkomröstningen genomförs kommer regeringskoalitionen att åsamkas sprickor, som blir svåra att laga oberoende av omröstningens utgång.

Av alla dessa skäl är det troligast att den ömtåliga jämvikt, på vilken center-vänster-regeringen baserat sig de senaste åren kommer att försvinna definitivt. Därför börjar en politisk kris av stora mått i Italien. Tidsskillnaden mellan krisens utbrott och de tre gångna årens omfattande kamp antyder att arbetarrörelsen troligtvis inte kommer att lyckas dra fördel av den, även om massornas ihållande militans gör det möjligt för arbetarklassen att spela en viktig roll även vid detta tillfälle. Ännu en gång har till och med lik kunnat hålla sina ställningar på grund av det revolutionära partiets frånvaro.

² Valet har ägt rum efter denna artikels tillkomst. En kristlig demokrat, Giovanni Leone, valdes att ersätta socialdemokraten Giuseppe Saragat, uppenbarligen med den yttersta högers stöd.

Ur *Fjärde Internationalen* 1/1977

Paolo Flores d'Arcais och Franco Moretti

Den italienska krisens motsägelser

Följande artikel skrevs 1976 innan parlamentsvalen den 20 juni. Artikeln bevarar dock sin giltighet, och de utvecklingstendenser inom de politiska blocken som den behandlar verkar idag med samma kraft. Artikeln publicerades för första gången i New Left Review nr 96 och är skriven av Paolo Flores d'Arcais och Franco Moretti.

Det är ännu för tidigt att säga om de regionala valen den 15 juni 1975 utgjorde början till en ny fas i Italiens historia. Vad som däremot är säkert är att alla de viktiga aktörerna i landets politiska liv hamnat i trångmål. Valet medförde stora förskjutningar. Till att börja med har de borgerliga partierna - Kristdemokraterna (DC), de Konservativa liberalerna (PLI), Socialdemokraterna (PSDI) och i mindre utsträckning Fascisterna (MSI) - samtliga råkat i kris. Den solida borgerliga majoritet som styr Italien i trettio år - alltsedan Folkfrontens förkrossande nederlag 1948 - är inte längre så solid. Vänstern - Kommunisterna (PCI) plus Socialisterna (PSI) plus den revolutionära vänstern (PdUP, DP, etc) - fick 47 procent av rösterna. Samtidigt har emellertid också den långa sociala kris som började 1968-69 med studentuppsvinget och den mest utbredda arbetarkamp under efterkrigsperioden upphört, åtminstone tillfälligt. Efter sju år har krisen slutligen funnit en politisk utväg, och utövat sitt inflytande över den institutionella jämviktssituationen. Paradoxalt nog är det likväl inte de politiska grupper, idéer och institutioner som mest uttalat representerar 1968-69, som varit huvudpersonerna bakom detta politiska bakslag för borgarklassen. Tvärtom har också dessa kastats ut i en djup kris genom valresultatet.

Den verkliga segraren den 15 juni var PCI, som nästan blev Italiens största politiska parti. Det har nu erhållit tillräcklig politisk och väljarmässig vikt för att på ett eller annat sätt kunna tvinga fram direkt deltagande i regeringen inom ett halvår eller ett år. Om detta inträffar blir det första gången efter de korta, icke typiska erfarenheterna från Folkfronten i Italien och Frankrike omedelbart efter kriget, som ett kommunistparti ingår i regeringen i ett utvecklat kapitalistiskt samhälle. Kan detta ske utan att framkalla en ny fascistisk reaktion eller, å andra sidan, utan att snabbt leda till en proletär revolution? Eller är det möjligt att PCI, när man en gång kommit in i regeringen, kommer att försöka, eller snarare förmå agera på samma sätt som det engelska Labourpartiet eller socialdemokraterna i de skandinaviska länderna? Det är de frågor som reser sig efter vänsterns valseger den 15 juni. Det är strategiska och avgörande frågeställningar, inte bara för vänstern i Italien. Innan vi avger några, om än inte precisa svar så dock några preliminära förutsägelser, vill vi rekonstruera den övergripande sociala och politiska situation, som gjort sådana oväntade och kraftiga förändringar möjliga i ett land med Italiens väljarmässiga stabilitet.

Folkomröstningen om skilsmässorna

Redan på våren 1974 stod det klart att den politiska balansen i landet höll på att ändras. Folkomröstningen om skilsmässor i maj, som initierats av de mörkaste högerkrafterna i syfte att upphäva även de ytterst begränsade möjligheterna till skilsmässa som existerade, och som sedan stöddes av DC (som vid den tidpunkten slagit in på en ultra-integralistisk, korporativ och anti-kommunistisk linje under Amintore Fanfanis ledning), blev en kraftig bumerang. DC och MSI fick 41 procent av rösterna, medan de andra partierna, som samtliga förespråkade att skilsmässolagarna skulle behållas, fick 59 procent. Detta resultat var förvisso i sig slående,

eftersom DC och MSI i parlamentsvalen 1972 fått mer än 46 procent. Men den avgörande frågan var en annan. För första gången hade DC lidit nederlag i en direkt konfrontation över en klar frågeställning. För första gången hade vädjan till religion och anti-kommunismen massivt tillbakavisats. Den italienska borgarklassens två viktigaste ideologiska vapen under den gångna trettioårsperioden fungerade inte längre effektivt; de var inte förmögna att samla en ”moderat” front i öppen politisk strid.

	Regionala val 1970	Nationella val 1972	Regionala val 1975	Nationella val 1976
PCI (Kommunister)	27,9	28,3	33,4	34,4
PSI (Socialister)	10,4	9,8	12,0	9,6
PdUP, DP etc. (Revolutionär vänster)	3,2	3,0	1,9	1,5
Vänstern totalt	41,5	41,1	47,3	45,5
DC (Kristdemokrater)	37,8	38,4	35,3	38,7
PSDI (Socialdemokrater)	7,0	5,2	5,5	3,4
PRI (Republikaner)	2,9	2,9	3,2	3,1
PLI (Liberaler)	4,8	5,9	2,5	2,0
MSI (Fascister)	5,9	8,1	6,3	6,1

Kristdemokraterna förlorade således folkomröstningen. Men vem vann? Då förekom två utbredda teorier, som båda sedan visade sig felaktiga. Några hävdade att den verkliga segraren var en skinande ny borgerligt-reformistisk front, icke-kristen och modern till sin karaktär, som åtnjöt stöd från alla de stora borgerliga tidningarna och inkluderade samtliga partier från PLI över till PSI. Den fronten skulle utgöra basen för ett alternativt borgerligt parti. När allt kom omkring stödde ju Gianni Agnelli (FIAT:s verkställande direktör och ledare för arbetsgivarföreningen) socialisterna (och vice versa). Under det år som följde på folkomröstningen inträffade emellertid ingenting som bekräftade denna hypotes – inga idéer, inga programmatiska initiativ, inga överenskommelser. I själva verket blev valen den 15 juni 1975 en ”nådstöt” för denna teori.

En annan vanlig uppfattning var att segrarna utgjordes av de radikala delarna inom vänstern : PSI:s vänsterflygel, Radikalerna¹, grupperna inom den revolutionära vänstern och ett fåtal inom PCI, såsom Terracini², som motsätter sig den ”historiska kompromissen” med Kristdemokraterna. Enligt denna teori skulle valsegern övertyga PCI om fördelarna med en direkt sammanstötning med DC och följaktligen stötta upp dem som förespråkar strategin att ge ett ”vänster-alternativ” till kapitalismen och Kristdemokraterna. Med andra ord skulle PCI tvingas till vänster och den revolutionära vänstern i alla former ansågs ha blivit stärkt. I själva verket inträffade emellertid ingetdera. Nu, ett och ett halvt år senare, kan man faktiskt konstatera att det närmast motsatta har ägt rum i båda fall.

Kommunistpartiet, som inte alls velat ha någon folkomröstning, blev paradoxalt nog valets

¹ Radikalpartiet har inte ställt upp i val under några år, men kvarstår som en inflytelserik påtryckningsgrupp inom intellektuella och massmediakretsar. Framför allt är man aktiv i medborgarrättsfrågor.

² Umberto Terracini, född 1895, ett av målen (tillsammans med Bordiga) för Lenins polemik i ”Radikalismen”, arresterades 1926, dömdes vid samma rättegång som Gramsci och frigavs inte förrän efter Mussolinis fall 1943. Han ledde 1976 PCI:s grupp i senaten och var ensamvarg i sin kamp mot den ”historiska kompromissen” vid den senaste partikongressen.

verkliga segrare. Man hade gjort gällande att folkomröstningen tog uppmärksamheten från viktigare politiska och ekonomiska problem. Ända till sista stund försökte man nå en överenskommelse med DC för att tunna ut skilsmässolagen. Då antogs det allmänt att detta var tecken på kommunisternas "svaghet". I verkligheten höll PCI på att rusta upp sin nya offentliga framtoning. Det var på väg att bli det parti, som fastän det hade makten att *splittra upp* det italienska samhället (och även gjorde det när det var nödvändigt), inte desto mindre (i motsats till DC) strävade efter *enighet*. Det parti som ansåg att kampen för sociala och medborgerliga framsteg inte fick utnyttjas till att upplösa existerande politiska uppställningar utan snarare till att bredda dem. Det är det parti som har "huvudrollen" i det politiska spelet, inte på grund av att dess egen aggressiva taktik syftar till hegemoni, utan på grund av att alla andra partier, genom sin egen efterblivenhet och vänster- eller högersektarism, "tvingar" det att spela denna roll. Men låt oss återvända till detta längre fram.

Arbetarklassen

Vad hände under tiden ute i samhället 1974 och 1975? Arbetarklassens läge var anmärkningsvärt såtillvida att det förenade styrka och passivitet. Efter 1969 hade den italienska arbetarklassen inhöstat historiska segrar vad gäller löner, kontroll över arbetsförhållandena och den fackliga organiseringen (man hade framtvingat ett slut på den politiska splittringen i tre fackliga organisationer: den krist-demokratiska CISL, den Republikansk/Socialdemokratisk/Socialistiska UIL och den Kommunist/Socialistiska CGIL, vilken var större än de båda andra tillsammans). Inte desto mindre avstannade denna dynamik omkring 1974. De framgångar man nått gick inte med nödvändighet förlorade, men rörelsen framåt upphörde.

Bakom detta fenomen ligger en fråga av grundläggande betydelse: Vilken roll ska arbetarklassen spela i den italienska klasskampens vågskål? Det är otänkbart att proletariatet skulle återgå till att vara den klass "på vars skuldror samhällets hela vikt vilar"; den klass från vilken låglönepolitik och intensiv exploatering framskaffade det mervärde som behövdes för högkonjunkturen och för att bygga upp den monstruösa administrativt-byråkratiska apparat som utgjorde Kristdemokraternas fasta väljarbas sedan bondesamhället löstes upp. Nej, den italienska arbetarklassen hade sprängt det skruvstället både 1969 och 1972. Under framgångsrika strider om de nationella löneavtalen lyckades arbetarna upprätthålla sina villkor och till och med förbättra dem i vissa avseenden. I ett samhälle som var offer för korporativism och skarpa historiska orättvisor framstod arbetarklassen som den enda representanten för enhet och jämlikhet. Kommunistiska och katolska arbetare bildade enade fackföreningar. Fabriksdelegatsråd uppstod och utvecklades. Den kamp som fördes av dem som hade arbete inbegrep alltid krav som var i stånd att skapa enhet med de arbetslösa (t ex krav på nya investeringar och att arbeten skulle skapas). Till och med på det politiska området, vare sig det gällde anti-fascistisk kamp eller medborgerliga rättigheter, avgjorde arbetarnas initiativ som ofta gick längre än fackföreningarnas och PCI:s anvisningar. Sålunda lyckades arbetarklassen uppnå en avsevärd självständighet. Ett tag såg det ut som om man skulle kunna ta ytterligare ett steg framåt och att arbetarklassen skulle framstå som en potentiellt härskande klass. Då upphörde processen. Inte så att man återgick till den situation som rådde före 1969 – fastän, särskilt på sista tiden, betydande delar av den italienska borgarklassen försökt uppnå just det resultatet under den ekonomiska krisens uppsplittrande och utpressande verkningar. De erövringar som redan gjorts rördes inte; men det gjordes heller inga fler framsteg. Man uppnådde viktiga garantier mot permitteringar, men det fördes ingen kamp för rätten till arbete, även om det tidvis fördes mycket diskussioner om det. Martutvecklade en bra automatisk mekanism för att skydda lönerna mot inflationen; men

lönekampen hölls tillbaka. Fackföreningarnas högerflygel (den som stod nära DC) besegrades när den försökte bryta arbetarklassens enighet, men den fackliga enhetens avantgarde, industriarbetarna, hölls tillbaka. Regeringen rådgjorde med fackföreningarna före varje ekonomiskt beslut, men fackföreningarna hade inte någon verklig ekonomisk politik.

I detta läge av framtvängd paralysering, i brist på politisk kontinuitet i vad som hade kännetecknats som arbetarnas självständighet, genomgick fabriksråden en förvirrande tillbakagång. Först misslyckades försöken 1972-73 att binda dem samman med basstrukturer bland icke-proletära sociala skikt. Sedan byråkratiserades de och förlorade sina drag av direktdemokrati. Slutligen klarade de inte längre av den egna samordningen och förlorade all initiativkraft. Arbetarklassens misslyckande som ny social tyngdpunkt, som ny härskande klass, sammanfattas i utvecklingen av de institutioner där klassen byggt upp sin egen makt. Den hegemoniska framgången för PCII reformistiska politik sammanfattas också här, och den roll som PCI tilldelar arbetarklassen skymtar också här: en klass vilken som helst, vars rättigheter bör erkännas, annars kommer det att skapa oöverstigliga klyftor i samhället, och vars parti – PCI – bör ”delta i ledningen av det politiska livet”, snarare än att föreslå ett alternativ till det.

Massrörelserna

De andra massrörelserna som uppstod gick samma öde till mötes: vid ett visst läge började de gå tillbaka. Det tydligaste exemplet är studentrörelsen, som hade initierat uppsvinget 1968/69 och fostrat många av den revolutionära vänsterns ledare och militanter. Studentrörelsen hamnade i en kris redan inom ett par år och var internt splittrad och saknade precisa målsättningar. Den överlevde på grund av den härskande klassens oförmåga att reformera utbildningsväsendet och begåva det med en ny social funktion. Från 1970 och framåt behärskades studentrörelsen av tröghetslagen. På våren 1975, strax innan folkomröstningen den 15 juni, utmanades studentrörelsen för första gången av en politisk konfrontation inom själva utbildningssystemet. Det skulle bli val till medbestämmandeorgan på gymnasier och universitet. Nästan alla revolutionära grupper uppmanade till bojkott av dessa val och ställde stormöten och ”direkt-demokrati” emot medbestämmande. Men faktum är att stormötena, för att inte nämna direkt-demokratin, i årtal hade varit helt rituella.

På gymnasierna röstade en överväldigande majoritet av eleverna för de nya institutionerna (och många av de som avstod gjorde det av likgiltighet). Kommunistiska Ungdomsförbundets listor (antagligen direkta partilistor eller listor som var ”öppna” åt höger) fick absolut majoritet nästan överallt. Detta var studentrörelsens första påtagliga institutionella bakslag och det sammanföll med en seger för kommunisternas linje. Den kris som detta framkallade inom de revolutionära grupperna fick djupgående effekter och visade på hur oproportionerlig studentandelen inom dem var.

Även om detta var det tydligaste och mest slående fallet, avslöjade andra massrörelser vid sidan av partierna och fackföreningarna samma bräcklighet, från den demokratiska soldatrörelsen till kvinnorörelsen eller de rörelser som försökte tränga in i de repressiva institutionerna (rättsväsendet, fängelserna, polisen). I samtliga fall misslyckades dessa rörelser, efter ett våldsamt brott med den borgerliga hegemonin, att utöva något som helst positivt inflytande på situationen. De misslyckades med andra ord med att förvärja den oordning de skapat eller att bygga upp sin egen styrka. De uppnådde i själva verket inte en bråkdel av de mål de ställt upp; de presenterade aldrig några konkreta krav (ett betydelsefullt undantag nyligen är kvinnorörelsens kampanj för rätt till fri abort); de organiserade sig aldrig på något stabilt sätt.

De tycktes förr eller senare dömda att börja blicka inåt mot sig själva och lämna scenen, för att i bästa fall undvika att förborgerligas helt.

Likväl hade de djupgående effekter på den italienska politiken. De påskyndade upplösningen av den Kristdemokratiska samstämmigheten. De stimulerade utåtriktade krafter inom stora delar av småbourgeoisin och demokratiska grupper inom statsbyråkratin och avslöjade Kristdemokraternas oförmåga att uppträda som reformparti. Detta var den ”destruktiva” sidan av deras politiska inflytande, som var tillräckligt djupgående för att PSI skulle överflyglas (PSI var för mycket komprometterat efter tio års samregerande med DC) och för att avspeglas i massivt stöd åt PCI, som därigenom tog över rörelsernas kraft, ofta utan att ha ställt sig bakom dem eller lett dem och som till och med

i bland fördömt dem för deras radikalism. Men när formerna för direkta påtryckningar börjat tyna var det bara naturligt att behovet av indirekta påtryckningar eller påtryckningar genom ombud skulle komma i förgrunden.

Valkampanjen

De politiska partierna gick således till val (1975) i en situation, som kännetecknades av strömningar under ytan som just höll på att tränga fram. Den fascistiska högern visste att den inte skulle kunna upprepa framgångarna från 1970 och 1972³: Händelserna året innan hade åter förvisat dem till det politiska ghettot. De fascistiska bomber som dödade sju arbetare vid en facklig demonstration i maj 1974, massakern på tåget mellan Rom och Bologna den 1 augusti, det ”officiella” avslöjandet att yttersta högern och den högsta försvarsledningen samarbetade, det allmänna kravet på att MSI skulle förbjudas – närhelst yttersta högern försökte göra sig hörda lyckades man bara framkalla den ena vågen efter den andra av äkta och slutligen okuvligt motstånd.

Yttersta högerns svaghet tillät DC att ta upp deras fallna mantel. Fanfanis valstrategi kan sammanfattas som ett överlägset ”nej” till kommunisterna. De icke-kristna borgerliga partierna gick ut lugnt. De förväntade sig kunna dra växlar på folkomröstningens demokratiska slagkraft på Kristdemokraternas bekostnad. PSI hade samma inställning, ty man var övertygad (och detta var den allmänna uppfattningen vid denna tidpunkt) om att man skulle nå en klar framgång och vinna röster både till höger och till vänster, på grund av sin mer oförsonliga hållning till skilsmässorna och andra medborgerliga rättigheter. Var och en väntade sig, eller hoppades, att göra vinster på grund av andras svaghet. I sig avspeglade detta en politisk situation, där samtliga hade förlorat sitt självförtroende. Det skulle inte längre gå att vinna stöd genom positiva förslag, utan bara genom angrepp på andra. Och valen skulle bekräfta denna allmänna identitetskris.

Den revolutionära vänsterns inställning brast lika mycket i aggressivitet och var lika oförmögen att ta itu med de förändringar som skulle inträffa. Under det år som gått hade en viss organisatorisk konsolidering genomförts. Avanguardia Operaia utropade sig till ”parti” och började ge ut en dagstidning. Il Manifesto och PdUP gick samman (den nya organisationen, Partito di Unita Proletaria per il Comunismo, använde också i fortsättningen

³ 1970-72 lyckades MSI i viss utsträckning framställa sig som ett ”normalt” parti och motståndare till våld. Partiledaren Almirante gick så långt som att i TV hävda att partiet stod för samma värderingar som Motståndsrörelsen från kriget. I de regionala valen 1970 och parlamentsvalen 1972 ökade MSI avsevärt, från 5,8 procent i parlamentsvalen 1968 till 10,6 1970 (och 8,7 1972). Vidare uppnådde MSI under samma period vissa om än begränsade framgångar bland massorna. Framför allt ledde man revolten i Reggio Calabria 1970 och stärkte därigenom betydande sin ställning i hela Syditalien.

initialerna PdUP). Lotta Continua strävade också efter att avskilja sig från den ursprungliga ”rörelsen” och förse sig med ett partis kännetecken. Men denna konsolidering var i första hand teknisk och inte strategisk, för den baserades på en mer eller mindre uttalad övertygelse om att sociala strider under en lång tid skulle fortsätta att vara självständiga och att eventuella politiska förändringar bara skulle få ett relativt inflytande över samhället. De revolutionära gruppernas valtaktik var betecknande: Lotta Continua uppmanade till röstning på PCI, medan PdUP och Avanguardia Operaia efter omständliga förhandlingar gick ut med gemensamma listor i vissa områden men inte i andra (till yttermera visso ställde de inte upp alls i omkring hälften av de sydliga distrikten).

PCI var det enda parti som gick till val med klara strategiska förslag. Dess fjortonde kongress, som ägde rum på våren 1975, fyllde definitivt ut det vacuum som uppstått efter Togliattis död. Enrico Berlinguer antog gestalten av en historisk ledare. På några månader utkom två böcker av honom. Han hävdade sig själv kraftfullt inom den internationella kommunistiska rörelsen och drog sig inte för att angripa det portugisiska kommunistpartiet under PCI:s kongress. Kongressen stärkte hans ställning. Sekretariatet framstod som mer enat än någonsin med Pajetta som enda kvarleva av ”det gamla gardet”.⁴ Politbyrån, den förmedlande länken där alla tendenser inom partiet hade varit representerade, avskaffades. Berlinguer var inte längre medlare mellan Giorgio Amendolas högertendens och Pietro Ingraos ”vänstertendens”. Han är nu en självständig och ledande personlighet i sig och ligger bakom den officiella strategin om ”den historiska kompromissen”. Runt om sig har han samlat det som nu klart framstår som en ledande grupp, vilka – i likhet med Berlinguer själv – har fostrats i ett långt och mediokert liv inom apparaten.

Vad gäller PCI:s ansikte utåt framstod det som både klarare och mjukare efter kongressen. Klassarbete i Italien – precis som internationellt samarbete mellan Förenta Staterna, Sovjetunionen och ett Europa som ”varken var anti-sovjetiskt eller anti-amerikanskt” – uteslöt nu bara obetydliga, obotligt efterblivna och reaktionära sociala grupper. En ny utvecklingsfas kunde bli frukten av detta samarbete – men inte utan PCI:s ”medverkan”.

1968 markerade början till en obeveklig, men demokratisk (dvs borgerligt demokratisk) frammarsch för arbetarklassen och andra folkliga och mellanliggande skikt. Strykan hos dessa skikt måste försvaras, men kan också förklaras av den institutionella ram som skapas av en ”reformerings av staten”, genom ett system för ”medbestämmande” och ramstyre, där den regionala administrationen (som just var föremål för valen den 15 juni) ska bli en nyckelkomponent. Den länk som kan förena samhällslivet och dessa reformerade institutioner var PCI, vars enighet (men också pluralism) skulle hyllas och vars intelligens och administrativa hederlighet skulle prisas i motsats till Kristdemokraternas parasitism och inkompetens. ”PCI:s medverkan i ledningen av Italiens politiska liv” blev huvudparollen för Kommunistpartiets valkampanj. För de italienska väljarna framställdes detta som valets avgörande fråga och även kriteriet för bedömning av Fanfani, som ledde Kristdemokraterna på grundval av att ”hålla Kommunisterna utanför”.

Valresultatet

Den allmänna politiska tendens, som avspeglas i valresultatet är tydlig. Inte desto mindre kan man inom den allmänna tendensen återfinna vissa specifika inslag, som bidrar till att förklara

⁴ Av de nio medlemmarna i PCI:s nya sekretariat utgör åtminstone sju (Berlinguer, Bufalini, Chiaromonte, Napolitano, Cervetti, Trivelli, och Pieralli — de sista fem ingick inte i det gamla sekretariatet) en ovanligt väl sammanhållen ledande grupp. De två återstående medlemmarna är Pajetta och Pecchillo.

både Kommunisternas frammarsch och nedgången i DC:s röstetal (i många fall en klar symmetri). Först och främst gick PCI speciellt mycket framåt i de stora arbetarklassområdena. Inom ”industriangeln” (Turin/Milano/Genua med sina respektive regioner Piedmont/Lombardiet/Ligurien) ökade PCI sitt röstetal med mer än sju procent i genomsnitt. I många arbetarområden (t ex Turin) ökade man mer än tio procent. Efter dessa val blev PCI sålunda mer än någonsin ”arbetarklassens parti”. Det håller till och med för områden som Veneto, där stora delar av arbetarklassen i årtal röstat på DC (som förlorade fem procent i Veneto och således inte längre behåller den absoluta majoritet på vars grund man upprättat en faraonisk regim av köpa-och-sälja-intressen (clientismo). I staden Venedig blev PCI största parti.)

En annan ingrediens i PCI:s framgång utgjordes av ungdomsrösterna. Den delen av väljarkåren hade ökat genom att rösträttsåldern sänkts till 18 år. Fastän det är tekniskt mycket svårt att skilja ungdomsrösterna från totalsiffrorna kan man uppskattningvis säga att PCI i landet som helhet fick mer än 40 procent av rösterna hos den del av befolkningen, som är mellan 18 och 21 år, medan DC fick mindre än 30 procent. Detta bekräftas också av tillströmningen till Kommunistiska Ungdomsförbundet, som har varit särskilt stark i vissa områden i söder (i några fall har antalet medlemmar fördubblats på ett år), där ungdomsarbetslösheten är speciellt hög och där den revolutionära vänstern inte har någon större betydelse.

Kommunistpartiet tog också röster från de delar av medelklassen, som särskilt fått känna av Kristdemokraternas och Centerhögerens politiska och ideologiska kris under de senaste åren. Resultatet i Rom ger den klaraste fingervisningen om detta: i byråkratins huvudstad ökade PCI 9 procent medan DC, MSI, PSDI och PLI tillsammans minskade med 13 procent.

Valets administrativa följder har förändrat Italiens lokala politiska utseende. PCI är nu störst i nästan alla storstäder: Rom, Milano, Turin, Neapel, Genua, Florens, Bologna, Venedig, Ancona och Cagliari. Sex regioner av 20 (Piedmont, Lazio och Ligurien för första gången, Emilien/Romagna, Toscana och Umbrien) styrs nu av vänsteradministrationer, samtidigt som PCI ingår i den styrande majoriteten i Marcheregionen och officiellt ger stöd åt ”öppna” center- vänster-administrationer i Lombardiet. Dessutom är det nu ”röda” regeringar i knappt hälften av Italiens kommuner och provinser, inklusive nästan alla viktiga industricentra: Turin, Milano, La Spezia, Savona, Genua, Venedig, Ravenna, Florens, Terni, Neapel, Cosenza, Sassari. Betydelsen av detta skifte i den lokala makten får inte undervärderas. Hela center-vänstern, och framför allt DC, har byggt mycket av sitt politiska stöd just på de regionala och kommunala administrationer där de haft makten. Att plötsligt berövas detta fäste har underminerat dessa partiers inre sammanhållning och har t ex redan gett upphov till splittringar inom det Republikanska partiet och PSDI.

Revolutionära vänstern

Innan vi ger oss in på någon mer omfattande utredning av valresultatets följdverkningar på den politiska scenen, måste vi emellertid dröja ännu lite vid den revolutionära vänstern. Dess valresultat tyder förvisso inte på någon tillväxt (även om man inte får jämföra dessa röster med dem som det gamla PSIUP⁵ fick, eftersom majoriteten av dess medlemmar anslöt sig till

⁵ PSIUP bildades 1964 då PSI:s vänsterflygel bröt sig ur i protest mot partiledningsmajoritetens beslut att acceptera en underordnad roll i förhållande till DC i den första center-vänster-regeringen. PSIUP uppnådde aldrig mer än 5 procent i de nationella valen och 1972 beslutade sig huvuddelen av ledningen att ansluta sig till Kommunistpartiet. Andra delar av partiet gick med i PSI och en del av vänsterflygeln bildade PdUP.

PCI eller PSI efter partiets valnederlag 1972). 1975, liksom 1972, fick den revolutionära vänstern mindre än två procent av rösterna. Men det måste framhållas att detta nationella genomsnitt är sned vridet. I söder fick PdUP eller Democrazia Proletaria (PdUP:s och Avanguardia Operaia's valblock), med få undantag, i allmänhet .. något mer än en procent. I flera regioner ställde den revolutionära vänstern inte alls upp av rädsla för ännu sämre resultat. Å andra sidan var de bästa resultaten (framför allt Milano och Cosenza, där den revolutionära vänstern uppnådde eller fick mer än tre procent) avhängiga av mycket speciella lokala omständigheter. Den revolutionära vänsterns väljarbas är således inte bara stillastående, utan också ojämnt fördelad. Den saknar den nationella omfattning som krävs för att man ska kunna spela en aktiv roll i den politiska krisen i Italien. Det är anslående: medan den traditionella vänstern gick framåt lyckades den revolutionära vänstern i bästa fall behålla sina tidigare positioner. För att förklara detta är det nödvändigt att göra ett omfattande bokslut över den revolutionära vänsterns historia sedan 1968.

Den revolutionära vänstern i Italien domineras av tre organisationer: Avanguardia Operaia, Lotta Continua och PdUP. Var och en ger ut en dagstidning. Den största och mest inflytelserika är *Il Manifesto*, som startade 1971, och nu är huvudorgan för PdUP och i början av 1976 hade en upplaga på 25 000 sålda tidningar (de båda andra har en upplaga på knappt 20 000). Storleken på dessa grupper växlar mellan 10 000 och 15 000 medlemmar per organisation. Till detta måste man lägga ett ungefär lika stort antal sympatisörer. Den sociala sammansättningen skiljer sig inte mycket mellan grupperna (inom var och en varierar den dock lokalt): drygt hälften av deras medlemmar är antingen studerande eller tidigare studerande, vilka efter 1968 börjat undervisa eller har någon annan intellektuell sysselsättning. Andelen arbetare håller sig kring 25 procent (även om den ligger högre i städer som Turin och Milano och betydligt lägre i Rom). De revolutionära vänstergruppernas närvaro i Syditalien är obetydlig. I allmänhet har varje grupp sitt fäste i den stad, där den uppstod: Avanguardia Operaia i Milano, Lotta Continua i Turin och PdUP i Rom (fast den senare har nu också fått ett fäste i Milano, i synnerhet sedan man fått med fackliga aktivister ur det forna PSIUP och ur en stor mao-stalinistisk grupp under ledning av Mario Capanna).

Av de tre kom Avanguardia Operaia först. Den bildades i slutet av 1968 av en missnöjd trotskistisk kärna. Grundarna (Gorla, Vinci, Corvisieri, Barbieri) kritiserade Fjärde Internationalens italienska sektion för dess oförmåga till radikal brytning med entrismen inom PCI (dvs att trotskisterna arbetade inom PCI). De ville bygga upp en självständig organisation på samma sätt som Krivine i Frankrike. De siktade på att bygga upp arbetarstrukturer på basnivå (CUB, enade arbetarkommittéer) på grundval av starka ideologiska kriterier. Gruppens ursprungliga trotskism övergavs hastigt till förmån för en alltmer öppen och okritisk sympati för maoistiska ståndpunkter på de internationella och teoretiska domänerna. Vidare kännetecknades Avanguardia Operaia allt mer av en enkel facklig maximalism sedan ett antal arbetarromantiska intellektuella från *Quaderni Rossi*⁶ (Rieser i Turin, Mottura i Neapel) anslutit sig.

Lotta Continua började inte som någon avant-garde-organisering utan som en informell förening av de delar av studentrörelsen. som i slutet av 1968 bestämde sig för att vända sig mot arbetsplatserna. Lotta Continua bildades 1969 av en arbetarromantisk grupp i Pisa och

⁶ *Quaderni Rossi* var en inflytelserik oberoende marxistisk tidskrift som utkom sex gånger 1961-65. Den försökte tillämpa Kapitalets ekonomiska begrepp på det italienska samhället och betonade dess totala kapitalistiska karaktär och motsättningen mellan kapitalismens utveckling (inklusive dess teknologi) och arbetarklassen.

under 1969 utvecklade man kamp i avtalsfrågor vid FIAT (Turin). I dess ledning ingick de främsta studentledarna från de stora universiteten med undantag för Rom och Milano. I inledningsskedet motsatte sig Lotta Continua framväxten av fabriksråd. Dessa sågs som verktyg genom vilka fackföreningarna skulle kväva arbetarklassens självständighet. Lotta Continuas paroller (*Siamo tutti delegati, Vogliamo tutto, Prendianoci la città* –vi är alla delegater, vi vill ha allt, låt oss erövra staden) avspeglade klart deras förkastande av alla delmål, som de tillbakavisade som reformistiska. Inom hela den revolutionära vänstern i Italien hade Lotta Continua utan tvekan de mest förvirrade politiska ståndpunkterna.

PdUP föddes sommaren 1974 genom en sammanslagning av Manifestgruppen (Magi, Rossanda, Natoli, Pintor), som hade gått ur PCI 1969, en del av PSIUP:s vänsterflygel (Foa, Ferraris, Miniati), som vägrade att gå in i PCI 1972, samt några katolska grupper på vänsterkanten (Migone, Puleo). Fastän den var den mest kända och teoretiskt mest sofistikerade av de tre och innehade ett avsevärt inflytande i fackföreningarna på alla nivåer (Giovannini var nationell sekreterare i CGIL, Lettieri nationell sekreterare i Metall, Sclavi nationell sekreterare för de kemiska arbetarna), var PdUP ändå den minst homogena. Den historiska splittringen mellan dess två ursprungliga huvudbeståndsdelar (Kommunistisk vänster och socialistisk vänster) blandades med interna meningsskiljaktigheter om PCI:s karaktär och roll, partiets organisering, förhållandet mellan parti och fackförening och kontrollen över dagstidningen. Hittills har ständiga inre spänningar omöjliggjort det huvudsakliga syftet med samgåendet: att återsamla och stärka alla de politiska kadrer, som skingrats eller slutat med politik efter att ha medverkat i kampen 1968-69.

Den avgörande svagheten

Om det går att isolera en avgörande svaghet hos den revolutionära vänstern i Italien, är det dess underskattning av den politiska kampen. I detta speglas de främsta dragen från 1968-69: en snabb framväxt av massrörelser som hastigt blev oberoende både av borgerliga politiska förmedlare och institutioner och av den traditionella arbetarrörelsens. (Även om 1968-69 inte innebar att arbetarna lösgjorde sig *en masse* från PCI, vilket skedde bland studenterna, råder det inget tvivel om att Kommunistpartiet ett tag upphörde att vara den enda, obligatoriska referenspunkten för klassens initiativ). Den politiska deformation som 1968 medförde var inte så mycket en överdriven tilltro till den revolutionära ”spontanismen” som till massrörelsens oemotståndliga ”självständighet”. Problemet med att överföra dessa rörelsers erövringar i konkreta, stabila och allmänna termer (mao översätta dem till politiska, och sedan, institutionella alternativ) kom alltid i andra hand. Det räcker här med att konstatera, att man i flera år talade om ”motmakt” och ”direkt demokrati” på fabrikerna (arbetarråd) och skolorna (studerandeförsamlingar) utan att man någonsin definierade funktionen hos eller målsättningen med sådana organ. Följden blev att dessa organ tömdes på sitt innehåll, byråkratiserades och förlorade all självständighet.

Det är ingen tillfällighet att politisk analys har varit den revolutionära vänsterns svagaste sida, till och med på det teoretiska planet. I PdUP kommer detta till uttryck på två olika sätt, som svarar mot gruppens ursprungliga sammansättning. Å ena sidan är fackföreningsflygeln ovillig att föra frågan om en omfattande strategi för eller en analys av icke-proletära sociala skikt på tal. Å andra sidan kännetecknas Manifestgruppens historia av teorin om revolutionen som ett socialt fenomen, där maktövertagandet är den slutliga inte den inledande handlingen. Lotta Continua kännetecknas för sin del av en extrem populism, ”Folket” är egentligen revolutionärt och dess konkreta politiska agerande utgör bara en ytlig fernissa. Det var på grundval av denna uppfattning, som Lotta Continua stödde upproret i Reggio Calabria

1970, trots att det leddes av fascister, och som man idag lugnt påstår att PCI i regeringsställning kommer att överflyglas av ”omständigheternas makt” och att Berlinguer kommer att möta samma öde som Kerenskij. För Avanguardia Operaia, slutligen, är politik identiskt med öppet deklarerad ideologi. När man fortfarande allmänt diskuterade arbetarrådets roll, hävdade Avanguardia Operaia att det var viktigare att ägna sig åt att skapa små kommittéer med revolutionära arbetare. Efter det misslyckade kuppförsoket den 11 mars 1975 i Portugal hävdade Avanguardia Operaia belåtet att proletarietets diktatur redan existerade i Portugal, eftersom makten låg i de revolutionära soldaternas händer.

Det finns emellertid ingen undanflyktpolitik. Den revolutionära vänstern har därför kastats in i en kris i samband med den första viktiga nationella politiska förändring som den ställts inför. Dess yttre identitet är i kris. PdUP har intensifierat sitt ”kritiska” underordnande under PCI. Avanguardia Operaia, som emotser ett samgående med PdUP (nu på väg att genomföras, översättarens anm.), har slagit in på samma väg. Lotta Continua vacklar ångestfullt mellan en till och med ännu större underordning och tillfälliga och föga övertygande utbrott av facklig maximalism. Men den revolutionära vänsterns inre identitet befinner sig också i kris. En mycket våldsam om än förvirrad klyfta har uppstått inom PdUP:s ledning. Den ortodoxt leninistiska flygeln har uteslutits. Chefredaktören för dagstidningen (Pintor) avgick i slutet av 1975 på grund av politiska meningsskiljaktigheter med hela ledningen.⁷ I de båda andra organisationerna, som hela tiden varit mer kompakta och byråkratiserade, har krisen ännu inte tagit sig så dramatiska former, men man kan inte komma undan krisen genom att täcka över den.

Den revolutionära vänstern och stalinismen

Även om detta politiska ”vacuum” uppenbarligen är av största betydelse kan den revolutionära vänsterns problem inte helt och hållet reduceras till det. En andra avgörande faktor är att den i verkligheten inte brutit strategiskt med stalinismen. En antydning om detta ges av det faktum att de tre största grupperna samtliga är allmänt pro-kinesiska på ett eller annat sätt. En del av PdUP (den tidigare Manifestogruppen) har nyligen framställt sig själv som Togliattis verkliga arvtagare. Avanguardia Operaia försöker vanligtvis att klä en alldaglig facklig praktik i ”ortodox” leninistisk språkdräkt. Lotta Continua har egentligen ingen egen teori – nästan alla vänsteropportunistiska strömningar i arbetarrörelsens historia sammanbor och umgås inom organisationen. Trots alla dessa olikheter ger alla tre i allmänhet sitt stöd till det maoistiska ledarskapets ståndpunkter, som de uppfattar som ett strategiskt bemötande av revisionismen. De skiljer sig åt endast med avseende på den grad av ortodoxi med vilken de försvarar och propagerar kinesernas ståndpunkter.

Även när man kritiserar Kina är det sålunda alltid kritik ”inifrån” och kritiken begränsas huvudsakligen till vissa sidor av utrikespolitiken. Lotta Continua är kanske den grupp som är

⁷ De ortodoxa leninisterna ingick ursprungligen i den italienska sektionen av Fjärde Internationalen, som råkade i kris i slutet av 60-talet. I stort sett alla medlemmar på Sicilien, anförda av Mineo, lämnade sektionen och anslöt sig slutligen till PdUP. Hösten 1975 blev de uteslutna för fraktionsbildning vid en tidpunkt då de båda huvuddelarna i partiledningen fortfarande hoppades att man skulle kunna genomföra en enhetlig kongress. De har nu börjat ge ut en ny tidskrift, *Praxis*. Efter Pintors avgång blev det omöjligt att sopa undan splittringen inom ledningen. Vid kongressen i februari fick den gamla Manifestogruppen (Magri, Rossandal 47 procent och den gamla PSIUP-gruppen (Foa, Ferraris) 43 procent. Pintor fick ungefär 10 procent för sin ”avhållsamhetsposition”. Efter kongressen återinsattes Pintor som redaktör för tidningen med försäkringar om större redaktionell självständighet. Kongressen utgjorde ett bakslag för dem som hoppades på en snabb sammanslagning med Avanguardia Operaia.

minst bunden till kinesisk ortodoxi samtidigt som den är mest maoistisk i andra avseenden och siktar på att som normgivande för organisationens interna liv reproducera de politiska former som kännetecknade Kulturrevolutionen. Av de tre har Lotta Continua förvisso svarat för den skarpaste kritiken av Kinas hållning i Angola-frågan, fastän Avanguardia Operaia och PdUP också tagit klar ställning för MPLA. Avanguardia Operaia följer vanligen en ”rättfärdigandets” linje och försöker dra fram alla de ”objektiva” faktorer som ger en förklaring till de reaktionära inslagen i Kinas utrikespolitik. De senare framställs helt enkelt som motsägelsefulla och förklaras antingen som ett fortsatt inflytande för en ”revisionistisk grupp” (som måste avslöjas och besegras i flera kulturrevolutioner) inom Det Kinesiska Kommunistpartiet eller med att man måste göra en ”riktig” distinktion mellan Partiets och Statens roller, uppgifter och politik. PdUP intar en liknande men inte så klart definierad attityd, eftersom gruppens olika ledare öppet uttalar mot varandra stående synpunkter i frågan och även skiljer sig åt med avseende på den vikt de fäster vid den. Inom PdUP samsas sålunda Mario Capannas dogmatiska, uttalat stalinistiska pro-kinesiska ståndpunkter, Rossana Rossandas ”fransk-maoistiska” ståndpunkter och den ljummare och egentligen obestämda hållningen hos många ledare på ”fackföreningsflygeln”, som betraktar dessa frågor som överdrivet ideologiska och i varje fall som ingenting värt att strida om.⁸

Besläktad med hållningen till den kinesiska regimen och dess politik är de revolutionära vänstergruppernas syn på Sovjetunionens och Östeuropas sociala karaktär. Den uppfattning som fått mest spridning i denna fråga är Bettelheims argumentering att det ägt rum ett gradvist återinförande av kapitalismen i dessa länder. Det är emellertid bara Avanguardia Operaia som hänvisar till denna tes på ett organiserat sätt. Lotta Continua intar en mer eklektisk hållning: å ena sidan, på det historiska planet, är man mycket fientlig till den stalinistiska traditionen; å andra sidan, när det rör de politiska motsättningarna i Sovjetunionen idag och frågan om de oppositionella, koncentrerar man elden på de oppositionella som man klumpar ihop som reaktionärer. För militanterna i Lotta Continua var de repressiva åtgärderna mot Solsjenitzyn exempel på en överdriven ”revisionistisk” tolerans. I detta avseende har PdUP ett helt annat synsätt: Man har allmänt ägnat rätt stor uppmärksamhet åt oppositionen i Sovjetunionen och Östeuropa, fördömt förtrycket, censuren, interneringarna på de psykiatriska klinikerna och försöken att få oppositionella att lämna Sovjet osv. Syftet med detta är emellertid inte så mycket solidaritet med polisförföljelseoffer som uttalanden för att kasta ljus på Sovjetstatens tilltagande degenerering och det faktum att Sovjetunionen nu gått så långt åt höger att man till och med ger upphov till ”högeroppositionella” Strömningar. Sovjetregimens sätt att lösa problemet med de intellektuella, deras roll och deras kritik, ställs ständigt – om än inte alltid uttalat – i motsättning till den ”riktiga” maoistiska metoden.⁹

Det finns flera orsaker till att dessa grupper inte åstadkommit något nyskapande inom den revolutionära teorin. Man får inte skylla det enbart på händelsernas tryck, eller de respektive ledningarnas opportunistiska eller oförmåga. I botten måste det ligga historiskt-sociala orsaker. Det som kommer ifråga är den historiska betydelsen av den vattendelare som utgörs av 1968-69. Om man ser till det italienska proletariats politiska historia, måste det framhållas att 1968-69 inte innebar någon förändring i jämförelse med perioden efter Första världskriget (då PCI bildades) eller ens den efter Andra Världskriget (då PCI blev arbetarklassens största parti). Proletariatet var inte den viktigaste kraften bakom uppkomsten av den revolutionära

⁸ Det finns också en ”ortodox” maoistisk organisation med viss betydelse, Movimento del lavoratori per il socialismo, som utan reservationer följer det kinesiska kommunistpartiets samtliga ställningstaganden.

⁹ Det bör emellertid nämnas att *Il Manifesto* nyligen publicerade en intervju med Michel Foucault där han anmärkte att Maos Kina också har sina Gulags.

vänstern. Ännu idag är bara omkring en fjärdedel av deras medlemmar arbetare. Av detta enda men avgörande exempel följer, att krisen 1968-69 skakade den traditionella arbetarrörelsen, men utan att skapa objektiva villkor för ett nytt och högre stadium. Sanningen i detta framgår ännu tydligare om man tittar på den internationella utvecklingen.¹⁰

Valets efterspel

Med detta i åtanke kan vi nu undersöka de politiska partiernas reaktioner på valresultatet. Återverkningarna inom Kristdemokraterna var omedelbara och sensationella. Inom några veckor hade Fanfani och hans konfrontationspolitik besegrats. Doroteaströmmingen¹¹, till antalet den största, som stod för identifikationen mellan det Kristdemokratiska partiet och staten och var för att till varje pris hålla sig kvar vid den politiska makten, upplöstes. Det uppstod ett tomrum i ledningen, vilket möjliggjorde för Aldo Moro (som leder den minsta strömmingen inom Kristdemokraterna) att låta sin underhuggare Zaccagnini få posten som partisekreterare, medan Moro själv blev premiärminister. Moro vill ha en ”kritisk konfrontation” med kommunisterna, en politik som också innebär dolda och allt oftare förekommande delöverenskommelser med de senare. Det gamla systemet där alla strömningar delade makten har kollapsat och man kan skönja en mer direkt polarisering mellan vänster och höger kring Moro och Fanfani. Förlusten av stora delar av den administrativa makten tvingar DC att återupptäcka politiken, att ”återkonstituera sig”. Men det är ännu lång väg

till denna återkonstituering och vare sig den sker med vänsterns eller högerens förtecken kommer den oundvikligen att försvaga Kristdemokraterna i en tid av stora politiska förändringar. För tillfället har DC därför paralyserats politiskt och det är bara tack vare vänsterpartiernas ”försiktighet” som man undgått att lida ytterst stora avbräck genom valresultatet.

Högern försöker också ”återkonstituera” sig. Terrorstrategin har blivit en black om foten. Men den legalistiska strategi som användes 1970-72 verkar också opraktisk (och har i själva verket övergetts). Förtroendekrisen inom staten, rättssystemet och ordningsmakten är alltför djup och utbredd. De värden som Högern hävdar sin trohet mot i sina försök att skaffa sig masstöd har visat sig alltför korrumpade och orättvisa. På sikt ligger reaktionens enda möjlighet förmodligen i en rent militär lösning. För tillfället har också det omöjliggjorts genom inre strider, dels mot den militära hierarkin och dels mellan hierarkin som block och de olika formerna av demokratiska protester inom krigsmakten och polisen.

Å andra sidan existerar inte längre den icke-kristna borgerliga fronten. PLI har redan lidit förluster till höger och PRI och PSDI till vänster. En avgörande faktor för denna upplösning har varit upprättandet av ”öppna” vänsterkoalitioner som tagit över många regionala och

¹⁰ Detta är bara en hypotes, som inte kan bekräftas på grundval av ett enda land. Men det är en utgångshypotes, som måste tas på allvar, för om den är sann får den omfattande teoretiska och politiska konsekvenser. Det betyder att slutet av 60-talet inte inledde någon ny fas i kampen för socialismen, varken subjektivt eller objektivt. Just nu ser det ut som om den ”nya ordning” som Gramsci förutsåg och strävade efter redan för ett halvt sekel sedan fortfarande är underlägsen de rent centrifugala och upplösande tendenser som uppstått i imperialismens kris. Naturligtvis får man inte hemfalla åt defeatism, utan snarare gäller det att börja inse att socialism och barbari i det historiska perspektivet utkämpar en hård kamp.

¹¹ Uppkallad efter Santa-Dorotea-klostret i Rom, där man höll sitt första möte 1958, för att ersätta Fanfani — som då var partisekreterare, premiärminister och utrikesminister — med Moro. Syftet med det som blev bekant som ”de långa knivarnas natt” var att hindra Fanfani, som då befann sig till vänster om centern, från att inleda en politik med ”öppning åt vänster” — fastän detta senare blev den politik som huvuddelen av partiet, inklusive Dorotea-strömmingen kom att följa.

lokala styren. Dessa är redo att med glädje och vederbörliga betydelse hälsa varje avhoppare (Milano är ett gott exempel på detta fenomen). Detta gör det naturligtvis inte lättare att använda sådana koalitioner till att bekämpa korruption och parasitism, men omfattningen av samförståndet breddas tillfälligt.

PSI, som varit underordnade DC i mer än tio år, har förlorat till Kommunisterna genom Kristdemokraternas kris. PSI vill uppenbarligen också "återkonstituera" sig. Men vägen framåt vimlar av svårigheter. En sak är att PSI under de senaste tio åren genomgått en djup omvandling från ett parti med precis fysionomi till att helt enkelt förvalta makten (ofta på ungefär samma sätt som DC). Vidare är det just under denna period och på grundval av den politiken, som en ny apparat skapats inom PSI tillsammans med en stor del av dess nuvarande ledning. Det är ingen tillfällighet att det gamla gardet – Nenni, Lombardi oc

De Martino– träder fram idag igen när man står vid ett politiskt vägskäl. Dessutom har partiets förstulna stöd åt PCI:s medverkan i regeringen gjort det omöjligt för PSI att inta en ställning mellan PCI och DC. För att återfå en självständig roll måste PSI öppet sluta upp bakom PCI mot DC – vilket också, att döma av uttalanden till förmån för en vänsterregering nyligen, tycks ske. Men då kommer PSI allt mer att upptäcka att man, mot sin vilja, befinner sig till vänster om PCI – med oöverskådliga konsekvenser både bland väljarna och för partiets enhet. I vilket fall som helst äger Socialistpartiet ingen ledning som klarar av en så dan operation. Det är också orsaken till partiets obeslutsamhet och svanspolitik, än inför DC och än inför PCI. PSI vågar inte hålla en riktig politisk kongress och vägrar, sedan många år nu, att göra det på grundval av teser som ställs mot varandra i stället för ett "enhetsdokument", vars enda verkliga syfte är att upprätt hålla partiets enhet. Detta är också orsaken till att man tar den typ av initiativ, som när man framkallade regeringskrisen i januari 1976. Fastän tanken bakom detta drag var att kräva en "självständig och specifik roll" åt PSI lämnade det stora oklarheter vad gäller det konkreta program och den regeringssammansättning som partiet önskade.

Kampen för medborgerliga rättigheter har varit det enda område, där PSI intagit en självständig och bestämd hållning (den mest kände Radikale ledaren, Pannella, anslöt sig också nyligen till PSI av detta skäl). Ändå har partiet gång på gång på ett slående sätt offrat också denna marginal av självständighet för några "skivor" makt och underordnat sig DC. Under 1975 skedde detta vid åtminstone två viktiga tillfällen. Det ena var att socialisterna godkände lagen om allmän ordning, som ökade polisens befogenheter och underlättade insättande av trupper vid situationer av "oordning". Det andra var "reformen" av RAI-TV (det nationella radio- och TV-bolaget, som har monopolställning som i själva verket mynnade ut i en fördelning av tjänster och TV-tid mellan DC och PSI. Även bortsett från allt detta återstår till sist en grundläggande fråga. Alla stadier i den italienska kapitalismens historia har kännetecknats av en strukturell sammanflätning mellan ekonomin och staten, vilket har skapat en kraftig integralism (både praktiskt och ideologiskt) hos bourgeoisin och en därmed sammanhängande frihetsinskränkning. En konsekvent kamp för medborgerliga rättigheter måste sålunda med nödvändighet komma i direkt konflikt med den härskande klassens institutionella roll. För att den kampen ska segra måste den slutligen sammanbindas med de anti-kapitalistiska sociala strider som utvecklas. (Kampen för medborgerliga rättigheter nyligen uppstod i själva verket genom stimulans från dessa strider; det första exemplet var kampen för arbetslagstiftning, som utvidgade arbetarnas organisationsfrihet på fabriker). Och det är just på grund av denna oskiljbara enhet mellan kampen för medborgerliga rättigheter och den anti-kapitalistiska kampen som PSI varit oförmögna att

finna sin egen identitet också på detta fält.¹²

Två tomrum

”Omkonstituering”. Att denna paroll fick spridning från yttersta högern till yttersta vänstern visar att den politiska jämvikten blir allt mer osäker. De partier som styr Italien i 30 år måste genomgå en djup förändring om de vill fortsätta att regera. På den borgerliga sidan pågår en söndervittring av enigheten och en växande politisk impotens, som obevekligt tycks leda till ett verkligt maktvacuum. Å andra sidan har organen för en potentiell proletär motmakt praktiskt taget försvunnit och det finns ingen användbar formulering av den revolutionära strategin.

Bourgeoisin har inte lyckats genomföra någon reform; den revolutionära vänstern tycks inte på något sätt vara kapabel till någon revolution.

Mellan dessa två tomrum – och på grund av dem – avancerar PCI. Kommunistpartiet är det enda parti som aldrig talat om att ”omkonstituera” sig och man har till och med förstärkt den egna linjen gradvis, eftersom den vunnit terräng genom krisen eller bristen på trovärdighet hos alla rivaliserande förslag. Men om, som vi har försökt visa i denna analys, PCI:s styrka grundas på ett slags dubbelt maktvacuum, eller på att båda klassfronterna paralyserats i kampen, följer också att denna styrka är blott ”negativ”. Nya framgångar för PCI kommer att avspegla en förvärring av maktvakuemet och kommer i sin tur ytterligare att förvärpa detta vakuum, men de kommer inte att kunna skapa förutsättningar för en ny och stabil politisk hegemoni över det italienska samhället, för ett nytt socialt block kring en ny härskande klass. På lång sikt kommer bourgeoisin oundvikligen att finna den enda möjliga lösningen i en reaktionär vändning och det kommer att bli svårt att motverka en sådan vändning. Om Berlinguer är Kerenskij får man inte glömma att Kornilovs – eller Pinochetar – framträder automatiskt, men det samma gäller inte en Lenin.

Denna paradoxala och dramatiska sammanflätning av en gradvis försvagning av antikapitalistiska framstötter i samhället och en gradvis förstärkning av PCI som politisk kraft (dvs, som parti och en del av den institutionella ramen; inte som avant-garde eller ens som organisatör av arbetarklassens kamp) har blivit allt tydligare efter den 15 juni 1975. PCI har stärkt sin kontroll, direkt och indirekt, över massrörelserna, utan att förlora mark vare sig till höger eller vänster (där, som vi har sett, varken PSI eller den revolutionära vänstern utgjort något alternativ). Ju mindre politisk styrka och ju mindre intern sammanhållning de anti-kapitalistiska krafterna uppvisar desto mer makt och ovillkorligt förtroende måste dessa ge PCI för att försvara deras egna intressen. I vilket fall som helst är det inget ovanligt med att man sluter leden kring det egna partiet under en period då den ekonomiska tillbakagången försvagar och splittrar proletariatet. Trots en facklig vapenvila utan motstycke på senare år (kampen för att förnya nationella löneavtal i olika industrier, som skulle ha börjat strax efter sommaren, hade fortfarande inte kommit igång i januari 1976) förblir PCI mer än någonsin arbetarklassens enda företrädare. Trots att medbestämmandeorganen på skolorna inte medfört några förändringar fortsätter Kommunistiska Ungdomsförbundet att växa (och har till och med råd med lyxen av en högervridning). Trots att PCI (tillsammans med DC och MSI) röstade för en abortlag, som berövar kvinnorna rätten att bestämma över sin kropp, genomgår nu Kommunisternas kvinnoorganisation ett oväntat uppsving. Trots att de nybildade

¹² Att den revolutionära vänstern misslyckades med att gripa tag i detta samband och sålunda de facto gav Radikalerna monopol på kampen för medborgerliga rättigheter, är ett av de mest slående belegen för att vänsterns aktiviteter saknade en politisk dimension.

Vänsterkoalitionerna i regioner och kommuner närmast lamslagits av de lokala administrationernas enorma ekonomiska underskott, sjunger till och med *Il Corriere della Sera* (Italiens största dagstidning och traditionellt språkrör för storkapitalet i Milano) hyllningssånger till kommunisternas administrativa kapacitet.

PCI:s styrka, det måste åter framhållas, är omvänt proportionell till styrkan och soliditeten hos de sociala krafter som borde stödja det. Av detta skäl, om situationen blir outhärdlig för den italienska bourgeoisin och en kraftmätning äger rum, kan man svårligen föreställa sig en proletär seger om inte den nuvarande trenden med ökat inflytande för kommunistpartiet och relativ passivitet inom arbetarklassen bryts.

Kommunistpartiets plan

Likväl finns det ytterligare ett sätt att betrakta situationen i Italien, ett sätt som tycks oss mindre realistiskt men som man måste ha en inställning till. Tänk om PCI har rätt? Tänk om huvuddragen i dess politik (reformer av statsapparaten, omfördelning av inkomsterna, effektiva och produktiva sociala reformer, en stabil allians mellan alla de stora politiska partierna) skulle kunna genomföras? I det fallet skulle vår tolkning av betydelsen av PCI:s ökade styrka bli fullständigt annorlunda. Denna ökade styrka skulle inte längre grundas på ett maktvacuum, utan på nya maktformer; inte på bristen på trovärdighet hos de andras politik, utan på ett nytt, ehuru abnormt, historiskt block som uppstått genom sammanstrålning av kapitalets och arbetarklassens intressen på grundval av gemensamma intressen av social service – ett block med förmåga att garantera de förra en stabil uppgång i ackumuleringen och de senare ett tillgodoseende av elementära behov (bostäder, hälsovård, kommunikationer, utbildning, livsmedel) och sålunda en indirekt löneökning.

För oss framstår det som om sådana hypoteser skulle stöta på oöverstigliga svårigheter. Till att börja med, vad gäller de ekonomiska frågorna, måste man komma ihåg att en vändning av detta slag skulle innebära ett nytt stadium i den italienska kapitalismens utveckling och ett drastiskt brott med hela dess historia – och detta mitt under en internationell ekonomisk tillbakagång. Till exempel skulle det bli nödvändigt att dela upp två saker som alltid varit starkt förenade i hela den italienska historien: ”avancerad” och ”ren” (så att säga) kapitalism å ena sidan och spekulativ, protektionistisk, teknologiskt efterbliven och politiskt reaktionär kapitalism å den andra. Det skulle bli nödvändigt att ändra både produktionens *inriktning* (tjänster i stället för privat konsumtion) och dess *marknad* (prioritera den inhemska marknaden på bekostnad av den utländska, som kapitalismen hittills baserat sig på, i synnerhet under 50- och 60-talets högkonjunktur). Det skulle vara nödvändigt med en radikal omorganisering av jordbruket för att lätta på den förskräckliga livsmedelsbristen. Det skulle bli nödvändigt med drastiska nedskärningar av Statsbyråkratins nuvarande utgifter, dess enorma slöseri och parasitära karaktär, som skapats av Kristdemokraterna. Det skulle med andra ord vara nödvändigt att slå mot stora delar av medelklassen. Det här innebär en drastisk politik och skulle sannolikt stimulera och svetsa samman breda sektorer av den härskande klassen, men skulle å andra sidan först och främst få effekter på lång sikt och skulle sålunda inte kunna uppnå och bevara något större och bestämdare stöd från massorna under det inledande – och avgörande – skedet. Massornas aktiva deltagande är vidare en gordisk knut i PCI:s strategi: Det är absolut nödvändigt för att kunna slå tillbaka borgarklassens förutsägbara och bestämda motstånd. Samtidigt är det inte önskat av PCI (som i själva verket motarbetat det nu när det kritiska ögonblicket närmast sig), eftersom det hotar att leda till konflikter och överflygla det reformistiska programmet. Här avslöjas PCI:s främsta säregenhet. Man har ett program av socialdemokratisk karaktär i ett land, där kapitalismen historiskt varit oförmögen

att genomföra förändringar av den nordvästeuropeiska typen. Följaktligen tvingas man stimulera påtryckningar från arbetarna och folket för att genomföra sitt program, samtidigt som man, hela tiden måste begränsa påtryckningarna för att kunna genomföra just det programmet.

Nu kan vi gå vidare till de mer direkta politiska svårigheterna. Ett ekonomiskt program liknande PCI:s fordrar ytterst stabila politiska förhållanden, både internationellt, och ännu viktigare, nationellt. Men sådana förhållanden existerar inte i Sydeuropa och heller inte i Italien. Under instabila förhållanden leder varje betydande förändring omedelbart till en våldsam politisk konfrontation. Men just en sådan konfrontation riskerar att riva ner den reformistiska borgen. Ser man dessutom på den italienska staten och dess karaktär, dess byråkratiskt administrativa apparat, kommer man till liknande slutsatser. Eftersom den till sitt ursprung är beroende av och delad mellan de härskande partierna, kommer aldrig denna enorma, korporativa och ineffektiva apparat att kunna användas för radikala politisk-ekonomiska ingripanden. För att kunna göra det skulle PCI bokstavligen tvingas "ockupera" statsapparaten med partifunktionärer, därför att hederliga eller neutrala funktionärer helt enkelt inte existerar. Det skulle emellertid än en gång leda till att PCI inte kan dela statsmakten med något annat parti (eller bara med ett Socialistparti som reducerats till ett bihang) utan att dess program skulle förlora all trovärdighet. Även från denna ståndpunkt skulle den reformistiska vägen alltså bli ett förspel till en långt mer drastisk frontkollision.

"Historisk kompromiss" eller "Vänsterunion"

Problemen med regeringsformen och den politiska allians som Kommunistpartiets eventuella regeringsmedverkan måste basera sig på, avspeglar klassmotsättningarnas paradoxala och motsägelsefulla uttryck i Italien. Kommunistpartiet har lyckats vinna erkännande delvis tack vare sitt "nationella" förslag om en historisk kompromiss, som skulle göra slut på Kristdemokraternas maktmonopol utan att ersätta det med ett annat. Det finns emellertid oöverstigliga hinder för denna historiska kompromiss, både av subjektiv och objektiv karaktär. Subjektiva därför att den utvalda partnern, Kristdemokraterna, förkastar den: både höger- och vänsterflyglarna i partiet tillbakavisade regerings-samverkan med PCI (trots skillnader i betoning) på sin kongress i februari 1976.¹³ Objektiva på grund av ovan angivna skäl. Även om en nationell koalitionsregering skulle bildas skulle den inte ha den nödvändiga ekonomiska och politiska basen för att kunna företräda någon avgörande lösning: Den skulle bara kunna bli en övergångsfas, troligen med kort varaktighet, hela tiden sliten och paralyserad av inre konflikter, och dömd till att utmytna i att något av de båda stora partierna, DC eller PCI, eliminerades från regeringen, varefter man skulle gå mot mer radikala och öppna konfrontationer.

Dessutom börjar PCI själv ifrågasätta möjligheterna att genomföra den historiska kompromissen. Under parlamentsdebatten när den nya minoritetsregeringen Moro skulle godkännas förklarade Berlinguer, fastän han upprepade PCI:s strävan efter en allians mellan alla anti-fascistiska krafter (för att sålunda återupprätta samarbetet mellan kommunister och

¹³ Av mindre betydelse är att Socialisterna också enhälligt förkastar den historiska kompromissen. Deras insisterade på att PCI ska "medverka" i regeringen — som fällde den senaste center-vänster-regeringen och gör det mindre troligt att den nuvarande Kristdemokratiska minoritetsregeringen kan sitta någon längre tid — är således "taktisk" snarare än "historisk". En sådan medverkan betraktar PSI som ett mellanstadium, som så småningom ska leda till en vänstermajoritet.

katoliker från motståndsrörelsen), att om vänstern får majoritet och Kristdemokraterna fortsätter att vägra samarbeta med Kommunistpartiet kommer de senare inte att ta ansvaret för en regering enbart bestående av vänsterpartier. Vetskapen om att kommunisternas inträde i regeringen kan medföra en kollision snarare än ett samarbete med DC har emellertid inte gett upphov till någon ny debatt om strategin inom PCI. Det har inte ens lett till den minsta skärpning av det antikapitalistiska innehållet i dess regeringsprogram. Det har inte fått partiet att intensifiera de sociala konfrontationerna eller organiseringen av massorna. Möjligheten av en "Vänsterunions"-regering betraktas fortfarande av PCI som en "historisk kompromiss utan DC", ett beklagligt mellanspel som så snart som möjligt bör följas av en överenskommelse med Kristdemokraterna. Ja, i enlighet med vår argumentering kan en större kraftmätning mellan klasserna knappast undgås under den kommande perioden, oavsett om Kommunistpartiet vill det eller inte.

Som vi tidigare förklarat är det svårt att tro på att en direkt konfrontation kan sluta med seger för vänstern, om saker och ting fortsätter att utvecklas som de gjort de senaste åren – en seger som trots allt, på grund av det som står på spel, skulle vara en proletär revolution. Svårt, men inte omöjligt. En radikal förnyelse av den revolutionära vänstern är första förutsättningen för ett annorlunda resultat. Men för närvarande verkar dessvärre opportunist och konservatism vinna terräng på bekostnad av varje vilja till förändring. Med förvärrningen av krisen kan emellertid många byråkratiska arrangemang brytas sönder. Det är i den riktningen arbetet måste utföras.

Ur *Internationalen* 17-1977

Jan Widell

Mitt i den italienska krisen – Vänstern rasar samman

– År efter år har jag struntat i mina egna behov, och accepterat de krav som ställts på mig. Jag har gjort det för att jag trodde att revolutionen låg runt hörnet. Det är uppenbarligen inte fallet. Så nu tänker jag inte offra mig och mina behov längre.

Så sa en kvinnlig militant på Lotta Continuas kongress i höstas. Hon illustrerar på ett klart sätt de problem som den italienska vänstern står inför idag. Och som den uppenbarligen inte lyckats klara av.

Om man bara ser till kvantiteten så har krisen tagit sig gigantiska proportioner:

- Avanguardia Operaia säger själv att de har förlorat en tredjedel av sina medlemmar.
- I PDUP lämnade alla aktiva i kvinnorörelsen organisationen i november förra året. Och nyligen försvann ytterligare en stor minoritet.
- Lotta Continua beslöt på sin kongress att upplösa sig själv som organisation för att i fortsättningen framträda som en ”rörelse”.

Den här krisen för den italienska vänstern har sina rötter långt tillbaka i tiden. Men efter parlamentsvalen i juni förra året har den tagit akut form.

Efter hetsiga och utdragna förhandlingar lyckades hela vänstern gå samman i en valkartell som kallades den Proletära Demokratien. Efter framgångarna i det förra valet, då det inte fanns någon sådan enhet, ställdes nu förväntningarna mycket högt. Men de infriades inte.

Tillbakagång i valet

Tvärtom. Vänstern gick tillbaka. Det var kommunistpartiet och det kristdemokratiska partiet som gick framåt. Den italienska politikens två dominerande partier konsoliderade sin ställning.

Egentligen var det ingenting att förvåna sig över. I en sådan extremt polariserad situation som den vid det italienska valet förra året, är det helt naturligt att rösterna går till de partier som framstår som realistiska alternativ för respektive sida. För hur reformistiskt kommunistpartiet än må vara, så är det ett arbetarparti och uppfattas också som ett sådant av den italienska arbetarklassen.

Och det är här på den samhällsliga, politiska nivån som den italienska extremvänstern, trots sin storlek, visat sin oförmåga. Bara sex månader efter att den proletära demokratin fått 1,5 procent i valet så fick kandidater som stödde PD mellan 20-25 procent i fackföreningsvalen i de stora fabriker i Milano.

I alla de tre stora organisationerna i den italienska extremvänstern är det därför också den frågan, frågan om förhållandet till PCI, som utgör kärnan i diskussionerna.

PCI revolutionärt parti?

PDUP är den största organisationen på den italienska vänsterkanten. Den är resultatet av en sammanslagning mellan den gamla Manifestogruppen, som en gång bröt sig ur kommunistpartiet, och en del av PSIUP. Och när nu organisationen splittrades i början av året var det i

princip efter dessa linjer det skedde. Och det var frågan om PCI som stod i centrum.

För majoriteten, ledd av bl a Lucio Magri och Rossanna Rossanda, är PCI i stort sett ett revolutionärt parti. Det gäller bara att, genom en attraktionspol utanför partiet, tvinga det åt vänster. Perspektivet är, för att tala med Rossanda, att ”få Manifestos linje att gå på PCI:s 3 400 000 ben”. Det här har också lett till att PDUP i stort sett har accepterat den åtstramningspolitik som regeringen med kommunistpartiets goda minne beslutat om.

För minoriteten, ledda av Foa, som framför allt består av de fackliga militanterna, gäller det i stället att bygga upp ett konsekvent, framförallt fackligt, alternativ till PCI. Det skall ske genom en enhet inom den revolutionära vänstern.

Det är också Foa som har drivit planerna om en sammanslagning mellan PDUP och Avanguardia Operaia, planer som nu gått i kras. Majoriteten i PDUP accepterade dessa planer så länge som den trodde sig kunna komma i majoritet i den nya organisationen. Men när det visade sig att det nog inte skulle bli fallet, så manövrerade man i stället fram en splittring. De skedde genom att 32 CK-medlemmar i PDUP och 30 i AO skrev ett dokument, som kom att utgöra den politiska grunden för en utstötning av minoriteten i PDUP och en splittring i AO där minoriteten lämnade organisationen. Detta skedde utan att någon av de två organisationernas medlemmar hade informerats.

Ingen politik

Avanguardia Operaia har alltså också blivit av med en stor del, en tredjedel av sin organisation. Alla har inte gått till PDUP. Många har demoraliserats.

Men det stora problemet för AO är trots allt det som fick en stor del av organisationen att lämna: förhållandet till PCI och den historiska kompromissen.

AO bildades 1968 och hade då en typisk vänsteristisk syn på arbetarrörelsen och uppbygget av det revolutionära partiet. Man ville, liksom Förbundet Kommunist i Sverige, bygga upp en alternativ arbetarrörelse, utanför reformismens grepp. Det ledde till att arbetet inom fackföreningarna mer eller mindre lämnades åt sidan.

Efter hand har AO tvingats bryta med den linjen. Och 1974 gavs prioritet åt ett fackligt arbete. Men det har inte skett i samband med utvecklandet av en politik att föra fram. Tvärtom har organisationen präglats av en stark ekonomism och ett opportunistiskt stöd till vänstern inom den fackliga byråkratin.

Det var denna ekonomism som man upptäckte efter valet förra året, då i princip alla, även fackliga strider, fick en politisk dimension. Och nu försöker man svänga. Men även om man talar om behovet av ett politiskt program så finns fortfarande bara de ekonomiska kraven. Och på den politiska nivån lämnas dörren öppen för ett stöd till olika former av folkfrontsregeringar.

Förening sig med rörelsen

Om PDUP och AO dragit slutsatsen att ge sig in på den politiska nivån genom ett mer eller mindre kritiskt stöd till PCI:s planer, så har Lotta Continua dragit den motsatta slutsatsen. Trogen sitt spontanistiska förflutna har man helt enkelt gett upp kampen för att ”förening sig med rörelsen”.

LC har en analys som säger att det italienska samhället nu har uppnått en permanent jämvikt, genom den grundläggande enigheten mellan PCI och kristdemokraterna. Därför är också

uppbygget av ett revolutionärt parti idag en omöjlighet. Den enda räddningen ligger i de olika rörelserna. Det är bara i dessa som partiet i en framtid kan byggas.

Så även om det finns många som går omkring och kallar sig för medlemmar i Lotta Continua, så finns inte längre organisationen. I Turin, där den har 1 000 medlemmar, räknas det som en framgång om 50 kommer på ett möte. Inte heller politiskt framträder man som en organisation. Så har LC exempelvis uttryckligen vägrat att lägga fram några politiska förslag för den uppblussande studentrörelsen.

Stort ansvar

Så i en situation då det italienska samhället befinner sig i upplösningstillstånd, då studenterna går ut i våldsamma demonstrationer, då kommunistpartiets bas alltmer börjar reagera på partiets kompromisslinje – ja, då vittrar alternativet sönder. Symptomatiskt är att den revolutionära vänstern helt misslyckats med att ingripa i studentrörelsen. I stället är det gamla vänstermiliter och individer som tagit ledningen, och lett in rörelsen på en farlig vänsteristisk äventyrslinje.

Fjärde Internationalens italienska sektion, GCR, som just avslutat sin kongress, är i det här sammanhanget en väldigt liten organisation. På kongressen togs också en hård självkritik för de allvarliga misstag man begått alltsedan 1968. Men trots sin litenhet är GCR den enda organisation som har den nödvändiga programmatiska grundvalen för att inta en korrekt ståndpunkt i förhållande till PCI och dess historiska kompromiss. Därför vilar ansvaret tungt på GCR:s ännu späda axlar i den kris som den italienska vänstern genomlever.